

Pröhle Gergely 655 Frank Írók, menekülések, támogatások An

A közigazgatási államtitkár nem politikai szereplő. Nem feladata, hogy formálja a minisztérium politikai arculatát. Ugyanakkor nem túl hálás a feladata, mert „házmester”, és ugyanakkor olykor a minisztert is helyettesítenie kell. Tehát amolyan dzsolidzsóker-szerepet kell vállalnia. De persze van olyasmi, amit az ember szívesebben csinál. Így jutott nekem a frankfurti könyvvásár – mondta a Demokratának Pröhle Gergely kulturális államtitkár, akivel a könyvvásár közelgő megnyitása kapcsán beszélgetett munkatársunk.

– *Államtitkár úr, íme egy idézet a Soros Alapítvány támogatásában megjelent MaNcs c. hetilapból. Szilágyi Ákos költővel beszélget a szeptember 30-i számában, aki azt mondja: „Persze minden irónia nélkül is tudni lehet, hogy némely politikus... mekkora fasz.” Nos, Szilágyiról tudjuk, melyik táborban áll. Ugye nem Magyar Bálíntra és csapatára gondolt?*

– Nem gondolnám, hogy a politikusok és mások körében a jelzővel jellemzett arány eltérő lenne. A nagy számok törvénye szerint a szórás nagyjából azonos lehet. Igyekszem önkritikus lenni saját magammal, de így általánosságban nem illelném magam ezzel a jelzővel. Igaz, a közigazgatási államtitkár a szó hagyományos értelmében nem is politikus.

– *A Népszabadság október 2-i számából tudtam meg, hogy Szilágyinak könyve jelent meg, Star Boris ubd (a sajtóhiba a Népszabadság címében volt) die Starewischki címmel. Támogatták? És Gombár Csaba meg Hankiss Elemér német kiadásait, melyeket szintén ez a cikk említ?*

– A Tiszai Vegyi Kombinát támogatásával készültek.

– *Államtitkár úr, miért üldözik olyan kegyetlenül azokat az írókat, akiket a nagyközönség az SZDSZ-kultúrához közelinek tekint? Helyzetük kétségbeesítő. Állandóan emigrálni akarnak. Csúpan az utóbbi két hét terméséből idézzünk önnek. Kornis Mihály – akinek velőtrázó sikolyairól a 168 Óra c. hetilap rendre beszámolt Antall idején – a Magyar Hírlap szeptember 25-i számában egy egész oldalas interjút adott, melyben azt mondja: „Most nem nagyon lehet mást csinálni, mint emigrálni, vagy ideiglenesen elköltözni ebből az országból.” De itt van Kertész Imre, akivel Hollandia vezető lapjának, az NRC Handelsbladnak szeptember 17-i számának kulturális melléklete egy teljes oldalas beszélgetést készít, melyben Kertész azt mondja: „Minden pillanatban elvándorolhatok: a bőröndöm úgyszólván bepakolva áll.” Mit tud tenni az ön tárcája, hogy ez a roppant félelem egy csipetnyit enyhüljön?*

– Amikor ilyeneket olvasok, az az érzésem, mintha nem ugyanabban az országban élnénk. Készséggel elfogadok minden érzékenységet, ami a vérzivataros 20. század szörnyűségeiből ered, de az ilyen jellegű kijelentések teljesen alaptalanok, és oly mértékben irracionálisak, hogy nem tudnék elképzelni bár-

miféle racionális érvelést, vagy cselekvést, ami ezeknek kellő ellensúlyát képezné. Ezért az ilyen kijelentésekkel szemben teljes mértékben tehetetlennek érzem magam.

– *Kornisnak és Kertésznek lesz könyve Frankfurtban, és az ön tárcáján keresztül támogatják őket azok az adófizetők, akiktől el akarnak menekülni. Netán azért, mert gyűlölik ezeket az itt hagyandó adófizetőket?*

– Magyarországon hál Istennek szólásszabadság van. Kornis Mihály fordítója valóban kapott támogatást még az egyik '97-es pályázaton, de ez a könyv végül is nem tud megjelenni a könyvvásárig.

– *Nem lehetne őket még jobban támogatni? Talán akkor kevésbé félnének.*

– Az irracionalitás netovábbja lenne, ha a frankfurti könyvvásáron való megjelenéstől tenné függővé bárki, hogy emigrálni akar-e, vagy sem. Nem is hiszem, hogy erről lenne szó.

– *Ön a magyar írói társadalmat kiváloán ismeri. Van az utóbbi négy-öt évből arra példa, hogy egyetlen író is beváltotta volna fenyegetését és tényleg kivándorolt?*

– Én nem tudok ilyesmiről, és ennek örülök is, hiszen szomorú lenne, ha írónk elhagynák szülőhazájukat. Ösztöndíjjal hosszabb-rövidebb időre többen távoztak, többnyire Németországba, esetleg az Egyesült Államokba.

– *Az előbbi rendeltetési hely csillapítóan hathat az idegekre... Nem szerettem ezt az „az hírlik” kezdetű bevezetést – de túl sok irodalmi helyről hírlik az, hogy Konrád Györgynek van önöknél egy márkaszámlája, amellyel szabadon rendelkezhet. Mennyiben igaz ez?*

– Amiből a pletyka keletkezhetett, az a következő: még az előző kulturális kormányzat kötött a Berlieni Művészeti Akadémiával egy szerződést. Ez arra vonatkozik, hogy az általa szervezett Magyarország-bemutakozáson – amibe egyébként a berlini szenátus 1 millió márkát tesz – a kulturális tárca 200 000 márkát fektet. Ez a program most – egyébként sikeresen – zajlik. Én ezt nem nevezném Konrád György személyes keretének. Ez egy olyan szerződés volt, amely minden jogtisztelő állami szervet köt, és így ezt a szerződést mi teljesítjük.

– *1989-ben Mark Palmernek egy amerikai lapban volt egy félig tréfás megjegyzése. Azt mondta, ha döntenie kellene, hogy budapesti nagykövetségét vagy a Soros Alapítványt zárja-e be, ő*

az előbbi ajánlaná. Azóta 10 évvel okosabbak lettünk. Tapasztalata alapján ön milyen mérleget vonna a Soros Alapítvány magyar kultúrára gyakorolt hatásáról?

– Van egy alapvető tény. Ha egy magánembernek van pénze, azt csinál vele, amit akar. Ha ezt a pénzt a saját ízlésvilága szerint költi el, ezt sem lehet felróni neki. Azt viszont a magyar államnak figyelembe kell vennie, hogy egy ilyen tőkeerős magánalapítvány mit támogat, és az esélyegyenlőség biztosítása érdekében valamit tennie kell.

– *A Jankovics-féle Nemzeti Kulturális Alapprogram folyóirat-támogatási döntéseit nézve nem úgy tűnik, hogy itt kompenzálás, hanem inkább mintha párhuzamossági alapon történő ráerősítés lenne.*

– Való igaz, hogy az NKA közpénzeket költ, de a jelenlegi, 1999-es állapotok szerint teljes mértékben független a minisztériumtól mint államigazgatási szervtől. Itt az állam felelőssége annyiban vethető fel, hogy miért nem változtatta meg azokat a szabályozókat, amelyek lehetővé teszik, hogy egy szakkuratórium úgy döntsön, ahogyan döntött.

– *Akkor hol lehet kompenzálni?*

– Ott, hogy átgondolja ezeket a finanszírozási mechanizmusokat. És itt ne ragadjunk le a folyóiratoknál: intézmények finanszírozásában, könyvkiadásban, filmek készítésében, tudományos műhelyek támogatásában a minisztériumnak igenis van mozgáster. Tehát ezekben az ügyekben nincs ráutalva a társadalmasított döntéshozatalra.

– *Ön milyen területekért felel?*

– A közigazgatási államtitkár nem politikai szereplő. Nem feladata, hogy formálja a minisztérium politikai arculatát. Ugyanakkor nem túl hálás a feladata, mert „házmester”, és ugyanakkor olykor a minisztert is helyettesítenie kell. Tehát amolyan dzsoldizsókér-szerepet kell vállalnia. De persze van olyasmi, amit az ember szívesebben csinál. Így jutott nekem a frankfurti könyvvásár, rajta tartom a szemem a zenei élet ügyes-bajos dolgain, ezért foglalkozom a műkincs-visszaszerzés ügyével, a kulturális intézetek reformjával.

– *1998-ban a Magyar Bálint-minisztérium által létrehozott Digitális Halhatatlanok projektnek lesz folytatása?*

– A legutóbbi halhatatlan-választásnál a halhatatlanok élehetetleneknek bizonyultak, mert nem tudtak új tagokat választani maguknak. A jelöltek közül

Folytatás a 23. oldalon ➤

→ Folytatás a 19. oldalról

senki nem kapta meg a szükséges kétharmados többséget.

– **Belülről választanak?**

– Igen, a digitális halhatatlanok maguk kell döntsének jövődő társaikról.

– **És kapnak díjat azért, mert benne vannak?**

– Igen, havi nyolcvanezer forint körüli összeget.

– **Mint a Párizsban élő Mérai Tibor?**

– Ő is a halhatatlanok között van, hiszen Kossuth-díjas. A Kossuth-díjasok pedig az alapításkor automatikusan halhatatlanná váltak.

– **Ugyanakkor a Kossuth-díjas Hernádi Gyula vagy a szintén Kossuth-díjas Mészöly Dezső nincs benne. Azért, mert a bennlévők nem akartak bővílni?**

– Igen, őket – egyelőre legalábbis – nem választották maguk közé. Remélem, hogy mihamarabb megszűnik a bénytársaság, és sikerül az íróknak konszenzust találniuk. Különben nincs semmi értelme a rendszernek.

– **Frankfurt miatt keményen támadják. Például azért, mert olyan nagyságok, mint Nagy László nem lesznek ott. Valahol azt írták, azért, mert nincs jó fordítása. Igaz?**

– Igaz. Ez minden egyes felvetésre igaz, amely a magyar irodalom egy-egy nagy alakját hiányolja. Ezen a területen az akaratközpontú gondolkodás sajnos elakad. Nem tehetünk erőszakot egyetlen műfordítón sem, hogy jó minőségű fordításokkal álljon elő. Antológiában persze szerepel Nagy László. A fordítás kulcskérdés a frankfurti megjelenésnél. De az érdeklődő kiadó a másik kulcskérdés.

– **El tudná mondani röviden, hogy egy Magyarországon megjelenő könyv miként kerül Frankfurtban a polcokra?**

– Íme két általános, de egymástól eltérő eset. A német kiadó hall egy íróról. Megkeresi, lefordíttatja anélkül, hogy a magyar adófizetőnek egy árva garasába kerülne. A könyv a magyar standokon ott lehet, ha egy magyar kiadóval közös kiadásról van szó, hiszen a magyar kiadó a jog. A ritkább az, amikor a fordítást megtámogatja a magyar állam, és megpróbál tudatosan kiadót keresni ezekre a könyvekre. Ezt a munkát a Tőkéczi László felügyelete alatt működő Magyar Könyv Alapítvány folyamatosan végzi. Ez egy jól működő rendszer, próbafordításokkal házalnak a külföldi kiadóknál.

– **Kevés a jó fordító?**

– Nagyon. És a jók le vannak terhelve. A fordításhoz pedig sok idő kell. A korábbi kormány idején több könyv fordíttatása indult meg, és így a mostani kormány ezzel meglehetősen a sarokba szorult. Nehéz jó fordításban, jó magyar műveket találni Frankfurtban. Egyébként nagyon jó lenne, ha a magyar értelmiségnek a kormánnyal szimpatizáló része...

– **... mely erősen fogy...**

– ...nem akarná egy csapásra bevasalni ezen a kormánnyon mindazt, amit nem kaphatott meg az elmúlt négy évben. Fokozatos munka folyik, és olykor azt gondolom, hogy kis ügyekből kerekednek – a pesti pletyka természetrajza alapján – a botrányok annál jóval nagyobbak, mint amit az ügy megérdemelne.

– **Reméljük, azért nem úgy ütemezik a dolgokat, mint az MDF-kormány annak idején, amelynek nem egy roppant előrelátó minisztere az 1994-es választások előtt még napokkal is azt mondta, hogy a négyéves munkát majd a következő négy évben fejezik be. Utánuk pedig jött Horn és Pető, akik valóban befejezték.**

– Igyekszünk. Miközben például éppen a Frankfurter Könyvvásár kapcsán mindkét oldalról támadnak. **Eörsi István olyan dolgokat tulajdonított személyesen nekem, amit nem tettem,** és ugyanakkor Csurka Istvántól, ugyan nem nevesítve, de egyértelműen megkaptam a magamét olyan szerzők frankfurti szerepeltetéséért, akikhez a kulturális tárcának köze nincs. Ezzel csak a helyzet abszurdítására szeretnék utalni. Ezen a területen nehéz jól működni. Nekem, közgazgatási államtitkárként végrehajtó szerepem van. Másfél év telt el. Hiába van jó szándék, felkészültség, adott esetben politikai elkötelezettség. Van egyfajta államigazgatási tapasztalatatlanság is. Ezt készséggel elismerem, de természetesen tartom. Az államigazgatás viszont megtanulható, a jó szándék nem. Érdemes és ajánlatos tehát megbecsülni.

– **A frankfurti könyvkiállítással kapcsolatos rovástrásvitáról mi a véleménye?**

– Nem szabad elfelejteni, hogy Európában ma az 1968-as balos generáció ül a meghatározó helyeken, amely korosodik és nosztalgiával gondol rongyos farmerben lázadó múltjára. Hiába járnak most Volvóban és Armani öltönyben, a lelkükben mind jobban buzog fel fiatalosságuk hangulata. Ezt akkor sem tudjuk megváltoztatni, ha megfeszülünk. Van

egy adott tér, ahol mi sikereket akarunk elérni. Badarság lenne nem figyelembe venni annak a közegnek a szabályrendszerét, ahol kiállítunk, csak azért, hogy mindenféle belső irritációkat elkerüljünk. Tehát vegyük figyelembe azt a közeget, ahol a magyar kultúra bemutatkozik...

– **Ha mondjuk az izlandiak viking rúnákkal díszítenék pavilonjukat, annak rossz visszhangja lenne?**

– Sajnos nem ismerem a viking kultúra német helyi értékét. Azt viszont tiszta lelkiismerettel mondom, hogy Szegedy professzor a témát a helyszínen körüljárta, a helyi érzékenységet megtapasztalta, és ezután döntött. Ez semmit nem von le a magyar rovásírás értékéből. De nem kell irritálni azt a közeget, amelyben vendégül látunk.

– **Nem akarok önnek hízzelegni, de a legújabb irodalmi Nobel-díj is önt támasztja alá. Nem a szintén német Martin Walser, hanem Günter Grass kapta.**

– Nehéz a két író összehasonlítani, de remélem, egyszer Walser is megkapja a maga díját.

– **Van magyar író, akit Nobel-díjra javasolna?**

– Poszthumusz ajánlanék, Kosztolányinak.

– **Ennyit a kortárs irodalomról. Sikeres lesz a magyar szereplés Frankfurtban?**

– Úgy érzem, igen.

– **Mi a véleménye arról, hogy az egyik legnagyobb magyar kulturális alapítványba, a Pesti Vigadó kuratóriumaiba, a mostani kormány szinte puccszerűen és nagy hirtelen egy csomó új tagot küldött. Ezt az SZDSZ sem tette. Mondja, kibeen nem bíznak, Andrásfalvyban, Makoveczben, vagy Zelnik Józsefben?**

– Mindnyájan nagyra becsüljük Makovecz Imre építészeti, Andrásfalvy professzor úr néprajzi, vagy Zelnik József kultúraszervezői munkásságát. Aligha lehet tehát okunk a bizalmatlanságra. Az új kuratóriumi tagok szélesebb szakmai merítést képviselnek.

– **Kinek a kezdeményezésére?**

– A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának kezdeményezésére. Mi gyakoroljuk ugyanis az alapítói jogokat.

– **Államtitkár úr, ez a kívülállók szemében az Alapítvány burkolt kritikájának tűnik.**

– Nem erről van szó. Az alapító így inkább biztosítottat látja az alapítvány rendeltetészerű működését.

Lovas István